

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.29.03>

УДК 32: 303.4

Точицький Микола Станіславович,

здобувач Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

ORCID: 0000-0002-4194-4097

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ «ГІБРИДНОГО» ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ: СТРУКТУРА ТА ФУНКЦІЇ

У статті аналізується феномен сучасної української політичної культури, її структура та функціональне значення; на основі узагальнення різнопланових точок зору, обстоюється думка про політичну культуру як поліфункціональне й структурно багатоманітне явище, де кожен компонент виконує покладену на нього функцію, лише органічно взаємодіючи з іншими елементами. При цьому ціннісні та діяльнісні компоненти у своєму взаємозв'язку визначають спроможність суспільства долати загрози недемократичних практик. Політико-владні відносини, механізми взаємодії держави і суспільства відображаються на стані соціуму загалом, його сприйнятті політичної дійсності зокрема. Серед структурних компонентів політичної культури в статті виділяються й аналізуються політична свідомість, політична психологія та ідеологія, політичні почуття та воля, політичний досвід, унормована та стихійна політична діяльність. В умовах соціальної модернізації, політичного транзиту, гібридної війни, посилення олігархічної складової у системі влади згадані величини мають нестабільні виміри, вони часто змінюються, а тому потребують уваги в кожній конкретній ситуації. Разом з тим в них є значна частина загальнонаціонального та вселюдського компоненту, який цементує політичну культуру, забезпечує її проєкцією в майбутнє. У статті були використані методи аналізу та синтезу, системний та структурно-функціональний підходи. Розуміння елементів політичної культури та їх значення змінюється з розвитком демократичних політичних відносин. Простежується зміна дослідницьких акцентів у цьому зв'язку. Від загальних декларацій та орієнтацій на демократичний поступ сьогодні вчені переходять до обґрунтування значимості діяльній складової у структурі політичної культури. Зорієнтованість на громадсько-політичну активність може відіграти визначальну роль у боротьбі із новими викликами гібридного політичного режиму.

Ключові слова: структурний функціоналізм, політична культура, «гібридний» політичний режим, політична культура України, політична поведінка, демократія.

Вступ. Політична культура є складним, багатоелементним феноменом, всередині якого співіснують різні рівні, підрівні та елементи. Кожен із цих елементів виконує певне завдання відповідно до його функцій. Україна ж зі своїми характеристиками транзитивної держави має багатокомпонентну політичну культуру, яку доцільно було б розглянути з позицій структурного аналізу її основних компонентів. Чинник «гібридності» владно-суспільних відносин додає окремого розуміння цієї проблематики. Актуальні виклики та можливості відповідного політичного режиму справляють специфічний вплив на політичну культуру окремих особистостей та суспільства загалом, ставлять перед ним нові завдання. Усталені практики взаємодії держави та громадськості позначаються на здатності суспільства сприймати та відтворювати політику, і навпаки – ціннісні та традиційні життєві орієнтири соціуму зрештою можуть трансформувати політичний режим.

Метою статті є дослідження феномену політичної культури через осмислення її структурних компонентів, її зв'язку з політичним режимом та українських контекстів проблематики. Відповідно до мети визначені такі **завдання:** теоретичне обґрунтування структурних компонентів політичної культури; аналіз сучасного стану політичної культури України на основі структурно-функціонального аналізу, зокрема у контексті розвитку «гібридного» політико-владного режиму.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню політичної культури українського трансформаційного суспільства присвячена низка наукових публікацій таких відомих вчених як В. Андрущенко, О. Бабкіна, Є. Бистрицький, М. Бойченко, Є. Головаха, В. Горбатенко, М. Дмитренко, І. Кресіна, М. Михальченко, Ю. Шемшученко, Н. Хамітов та ін. В публікаціях цих авторів справедливо стверджується, що політична культура як культура політичного мислення та дії має поліфункціональний та розгалужено-структурний характер. Водночас постійної уваги потребують особливості української політичної культури, **подальші дослідження** варто зосередити, зокрема на її структурі та функціональній сутності, узагальненні різнопланових точок зору, що допоможе охарактеризувати стан політико-культурної сфери України загалом та перспективні напрями її розвитку.

Результати та дискусії. Політична культура становить складне соціальне явище, в якому акумульовані конкретно-історичні й національно-психологічні особливості політичного життя суспільства. Ця невід'ємна частина загальної культури є відображенням рівня її розвитку і базується на ментальності народу. Формування політичної культури не є відокремленим процесом від розвитку інших видів культури – правової, моральної, естетичної, педагогічної. Їх поєднує тяжіння до окреслення морально-політичного клімату в суспільстві, що гарантує особистості певний рівень свободи в поєднанні з відповідальністю перед суспільством, забезпечує їй права, соціальну захищеність, повагу до гідності, тобто ставить людину в центр економічних, соціальних, політичних, культурних процесів. Тому політична культура має бути осмислена й реалізована в рамках загальної культури. Це системне соціально-психологічне утворення, що поєднує елементи макро- і мікрорівня: політичну свідомість, політичну діяльність, національну ментальність, ідеологічні настанови, з одного боку, та особистісні цінності, потреби, норми і навички політичної поведінки – з іншого. Питання видається широким, на перший погляд, однак сучасні політико-онтологічні, ціннісні, людиноцентричні наукові підходи суттєво розвинули цей напрям і додають нові аспекти до розуміння проблематики, особливо в умовах «гібридного» політичного режиму. Розглянемо зміну дослідницьких акцентів щодо цієї проблематики.

Поняття структури політичної культури в науковій літературі є неоднозначним і залежить від розуміння науковцями таких категорій як: «політична культура», «політична ідеологія», «політична свідомість» та «політична психологія». Важливо у цьому переліку також згадати й політичний режим, значення якого у цьому зв'язку часто недооцінюється (режим має властивість змінюватися), водночас перехідне суспільство зазнає суттєвий трансформацій самі під впливом перманентної реорганізації політико-владних структур та процедур, його культура нерідко відображає ці зміни, в тому числі у спотворених формах гібридності. Ще наприкінці 1990-х рр. українські вчені писали, що розвиток політичної культури потребує:

- лібералізації суспільних відносин як основи формування свідомого і відповідального громадянського суспільства
- демократизації політичних процедур і механізмів як ґрунту для політичної творчості;
- освітнього та наукового прориву для освоєння історичного досвіду та найсучасніших досягнень людства;
- нормативної підтримки прогресивних змін, продуктивних політичних ідей та цінностей (Рудакевич та Гутор, 1998, с. 29).

У цьому переліку виразно окреслюється сутність і характер політичного режиму, який позначається на розумінні політичної культури. Огляд праць окремих зарубіжних досліджень з цього питання лише підтверджує цю думку.

Структурно-змістовне наповнення феномену політичної культури взаємопов'язане з розумінням її сутності та пронизане різномірними символами та знаками. Саме на символах акцентує свою увагу дослідник Дж. Томпсон і ставить їх у центр свого бачення культури й ідеології. Наприклад, засоби масової комунікації виконують роль агентів культури, що дає досліднику можливість зафіксувати складний процес продукування символів та їх подальшого освоєння у суспільстві. Аналіз політичної культури, стверджує Дж. Томпсон,

треба повернути у бік різноманітних та складних шляхів, через які символічні феномени циркулюють у соціальному просторі та взаємодіють зі сферою владних відносин. Запобігаючи крайностям як ідеалістичної абсолютизації ролі культури, так і матеріалістичного редуціювання культури до «базисних» факторів, дослідник розглядає її як те, що одночасно формує та формується політичним процесом (Thompson, 1990). Загалом спостерігаємо за тривалістю відповідної наукової дискусії, що лише посилюється з розвитком транзитивних суспільств, а потім і «гібридних» політичних процесів.

Натомість, з точки зору А. Дженусова, структура політичної культури суспільства багаторівнева: рівень освіти населення і можливість її отримання, гуманістична спрямованість політичної соціалізації; ефективність вирішення політичними інститутами, урядом питань задоволення потреб населення; свобода в розповсюдженні та отриманні різноманітної політичної інформації; ідеали і цілі суспільства, різних соціальних груп, уряду та їх узгодження; наявність реальної можливості для всіх громадян брати участь в політичному житті, наявність конкуруючих політичних партій з багаторічним досвідом роботи; захищеність населення від свавілля влади, зазіхань злочинців; наявність легальних можливостей для населення регулярно контролювати і змінювати владу шляхом виборів, якщо остання не реалізує належним чином суспільні інтереси; дотримання етики, моралі суб'єктами політики (Дженусов, 1999, с. 115-118).

З наведеного переліку можемо стверджувати, що лише високий рівень політичної культури в межах вищезазначених її складових не є гарантією стабільності політичної системи, демократичності режиму чи національної безпеки. Адже розпорошення політичних сил можливе і за умови значної політичної активності, що може призводити до нестабільності. Тому політична свідомість, ідеологія та поведінка повинні забезпечувати гармонізацію політичної системи, відмову від імітаційних політичних практик.

Безумовно, політична культура будучи складовою культури суспільства, пов'язана також із формуванням, розподілом і функціонуванням влади в ньому. Елемент гібридності у владних органах (поєднання демократичних і авторитарних традицій управління, олігархічний вплив на владу, клановість політико-владних відносин тощо) однаково позначається і на атмосфері суспільства загалом. Більше того, культура включає крім ставлення різних політичних груп, спільнот і окремих індивідів, ще й усвідомлення та засвоєння ними політичних ідей і інститутів, а також форм і способів правління, обумовлені цим варіанти політичної діяльності. Крім того, політична культура є необхідною умовою існування і функціонування політики, розвитку її демократичних і гуманістичних принципів. Політична культура як інтегральний феномен обумовлена не стільки існуючою суспільно-політичною ситуацією, скільки тривалим історичним розвитком народу і країни. Однак тривалий політичний режим може вносити свої корективи у соціально-політичні цінності та уявлення суспільства про державу, інститути, владу тощо.

Аналіз політичної культури в тісному зв'язку з вивченням генези й сутності самої політики вимагає орієнтації на демократичні засади політики, такі як:

- оптимальне поєднання загальнолюдського та локального, вузькогрупового;
- гуманістичні орієнтири розвитку, моральність, духовність;
- відмова від насильства, обмеженого технократизму;
- демократизм як визначальний пріоритет політики.

За такого підходу політика визначається як сфера взаємовідносин різних соціальних груп та індивідів з приводу використання інститутів публічної влади задля реалізації своїх суспільно значущих інтересів і потреб (Бабкіна та Горбатенко, 2003). Основна ж функція такої демократичної політичної культури в умовах плюралізму полягає в сприянні політичної згоди, консолідації, цілісності суспільства, конструктивного діалогу різних політичних сил.

Взаємозв'язок з політикою впливає на структуру політичної культури. Основними елементами політичної культури визначаються: гносеологічний, пов'язаний зі знанням систем влади та їх функціонуванням в суспільстві; аксіологічний, пов'язаний зі ставленням

до цих систем як до цінностей; практичний, пов'язаний зі здійсненням цих знань і цінностей на практиці. Логічне поєднання цих рівнів, форм (типів) та функцій детермінують існування один одного та визначають сутність цього феномену.

Вже на поч. ХХІ ст. М. Панов та Л. Герасіна трактують політичну культуру як багаторівневе, поліструктурне явище, суперечливе з погляду тогочасності; вони окреслюють такі основні структурні елементи або рівні політичної культури як:

– когнітивний, який характеризує ступінь і характер поінформованості населення про політичне життя, при чому йдеться про пізнання у ретроспективі, історично сформоване, стійке до актуальних соціально-політичних потрясінь;

– ціннісно-мотиваційний, що визначає ставлення до органів державної влади, політичних партій, інших складових політичної системи та мотивацію участі або неучасті в політичному процесі; йдеться про деякий «політичний ідеал», уявлення людей про те, якою повинна бути політична система та режим влади: елітарна демократична, пряма представницька, соціалістична тощо;

– діяльнісний рівень – характеризує різні форми участі, стандарти і стереотипи політичної поведінки; цей найактивніший рівень політичної культури, який свідчить про її якість та прояв в реальності все ще мислиться з позиції виняткової практики, бажаної та недосяжної у загальносуспільному вимірі (Панов, Герасіна, Журавський та ін., 2005, с. 339–341).

Однак політична реальність вносить свої корективи у розуміння політичної культури, тому вже у 2010-х рр. розглядаючи різні підходи до її сутності, вчені наводять більш узагальнююче визначення цього феномену як суб'єктивної сфери, яка визначає політичну діяльність і складається з системи цінностей, орієнтацій, символів, вірувань і установок індивідів на політичні дії; як спосіб духовно-практичної діяльності, реалізація політичних знань, ціннісних орієнтацій і моделей поведінки, суміш політичної свідомості і політичної поведінки; відповідно, в структурі політичної культури виділяють компоненти пізнавального, емоційного, оціночного і поведінкового характеру (Гарашук, 2013, с. 28). Діяльнісна складова культури масштабується, а разом з нею й переглядається розуміння інших важливих політичних феноменів, серед яких і владний режим.

Вищезазвані підходи до явища політичної культури породжують ряд вкрай важливих для суспільного життя позицій, які слушно узагальнює А. Руднева:

– політична свідомість (мотиваційний та пізнавальний блоки) та самосвідомість мають рефлексивний характер, формуються через механізми соціально-політичної взаємодії, включають політичні установки, політичні уявлення і переконання, політичні традиції, звичаї, норми, а також відносно стійку систему уявлень людини про саму себе саме як актора соціально-політичного життя;

– культура політичної поведінки, як і культура політичної діяльності передбачає участь людини у політичному житті, сприяє орієнтації у політичному просторі, взаємодії з політичним середовищем, адаптації до цього середовища або його модифікації відносно власних настанов;

– політична ідентифікація та самоідентифікація як результат і процес зіставлення своєї особистості з існуючими у суспільстві політичними ролями, функціями, інститутами, ідеологічними течіями та ін., оцінювальне ставлення до різних політичних об'єктів;

– культура функціонування політичних інститутів, культура електорального процесу, культура розробки прийняття та реалізації політичних рішень, культура врегулювання соціально-політичних конфліктів – увесь цей комплекс складає основи політико-культурного змісту політичного режиму, його діяльнісне підґрунтя (Руднева, 2012, с. 176).

Отже, політична культура включає політичну діяльність, що виражається насамперед в управлінні державою, громадськими справами, в боротьбі політичних партій, лідерів за владу, в умінні вирішувати політичні проблеми ненасильницькими, цивілізованими методами. Включаючи одночасно й неусвідомлені компоненти, у складі політичної культури вчені зрештою вирізняють не всі елементи свідомості, а лише сталі та повторювані зразки

(Поліщук, 2009, с. 206). Кожен структурний елемент політичної культури треба розглядати в органічній взаємодії з іншими, в неповторності та цілісності одночасно. Тому, якщо у складі політичної культури науковці і вирізняють політичні ідеї, діючі норми, ритуали, політичні практики, концепції, традиції та інші компоненти, що формувалися протягом багатьох поколінь (Поліщук та Лур'є, 2014), то їх все ж необхідно вивчати у нових реаліях і проявах, що можуть відтак формувати нові непередбачувані цілісні чи разові явища політики.

Особливість політичної культури полягає в тому, що вона реалізується в політичній діяльності в формі специфічних політичних цінностей і норм. Цінності – головна мотиваційна основа політичної культури. Йдеться насамперед про принципи, ідеали, поняття добра й зла, справедливості, щастя, якими керується соціум, група, людина. Саме в системі цінностей відбувається діяльно-зацікавлене ставлення людей до явищ соціальної та політичної дійсності. Натомість байдужість людей до громадських справ найчастіше й слугує зручним інструментом для розбудови гібридних форм політико-владних відносин.

Аксіологічний напрям у дослідженні політичної культури ґрунтується на філософському вивченні саме ціннісного аспекту культури, що дає можливість визначити соціальні основи політичної культури, об'єктивні властивості і нормативності, духовні й моральні аспекти. Культурно-духовні та політичні цінності стали набувати самостійного значення, незалежно від економічних чинників вони можуть форсувати демократичний поступ суспільства. В ієрархії цінностей різних суб'єктів все більше на перший план виходять цінності свободи, соціально-економічної, політичної незалежності, участі в прийнятті соціально-значущих рішень, здатності впливати на суспільні справи, тобто питання, що мають відношення до влади. Саме політичні цінності є стрижневим для аналізу сутнісних характеристик політичної культури в умовах «гібридного» політичного режиму.

Для визначення характеру політичної культури прийнято порівнювати дві пари цінностей «порядок-розвиток», «рівність-свобода». У кожному суспільстві відбувається боротьба між двома орієнтаціями: на порядок (стабільність) і на розвиток (соціальні зміни, що розхитують стабільність). У такий спосіб взаємодіють й орієнтації на рівність (соціальна справедливість) чи на свободу (підприємливість). Баланс між цими орієнтаціями складається історично, а також внаслідок певних ідеологічних чи організаційних зусиль. Не складно помітити, що від можливості досягнення такого балансу значною мірою залежить ефективність та якість політичного режиму в країні.

Політичні цінності, що існують у вигляді принципів, ідей, цілей (наприклад, гуманізму, справедливості, демократії, свободи, порядку тощо), ціннісних установок, орієнтацій і уявлень, безпосередньо впливають на способи прийняття рішень і форми участі в політичному процесі, на вибір засобів і методів діяльності та визначення мети в політиці. Погодимось з вченими, які стверджують, що трансформаційні процеси в сучасному українському суспільстві викликають необхідність формування політичних цінностей, адекватних природі демократії, зокрема її морально-етичної складової. Вони орієнтують особистість на такий спосіб сприйняття дійсності, при якому її інтереси, права і свободи стають квінтесенцією політичного процесу і невід'ємною характеристикою політичного режиму. Утворюючи цілісну морально-політичну систему, засновану на пріоритеті природного права, політичні цінності орієнтують на демократичні зразки поведінки, сприяють гуманізації суспільства. Морально-правовий аспект політичного цілепокладання є тим двигуном, який надає політичним цінностям динамічний, мобілізаційний характер, що дозволяє вирішувати найважливіші суспільно значущі завдання. Політичні цінності у своєму поєднанні утворюють політичну ідеологію. Остання – теоретично оформлена ієрархія цих цінностей. Саме ідеологія дозволяє соціальним групам обґрунтувати усезагальність своїх політичних цінностей, довести їх значущість, правочинність та універсальну прийнятність. Боротьба ідеологій – це боротьба за ціннісну орієнтацію людей (Лаврук, 2013, с. 209).

Цінності, на які спирається той або інший тип політичної культури, становлять її сутність й здійснюють системоутворюючу функцію. Значущість цінностей для розуміння політичної культури певного суспільства та індивіда обумовлена тим, що на їх основі

формується ціннісні орієнтації та поведінкові практики у суспільно-політичному середовищі. Це відтак потенційно може формувати певну основу для політичного режиму, взаємодії влади з громадою, однак лише в тому випадку, коли елітарні та масові цінності достатньо близькі. Фактор потужного впливу фінансово-промислових груп на політичне життя суспільства суттєво віддаляє таку перспективу.

Оцінюючи структуру та стан політичної культури, М. Владимиров акцентує увагу на таких її блоках: комплекс культурно-психологічних, ідейно-теоретичних і поведінкових явищ, що реалізуються у політичних діях; результати діяльності, що об'єктивувалися (цінності, норми, інститути, включаючи інтегрований досвід), на які орієнтовані політичні суб'єкти; типи політичних суб'єктів (індивідуальні, групові, еліти, партії тощо), що сформувалися (чи формуються) з властивою їм системою мотивації поведінки й діяльності (Владимиров, 2011, с. 152). Цей останній блок особливо підтверджує окреслену вище думку: роль окремих суб'єктів політики за певного типу політичного режиму може бути визначальною для функціональної спроможності політичної культури всього суспільства здійснювати демократичні зміни.

Крім того, аналізуючи функціональне значення політичної культури наведемо кілька важливих і помітних функцій, які, за визначенням українських політологів, вона виконує у житті суспільства: пізнавальна, ідентифікаційна, орієнтаційна, виховна, регулююча, інтегруюча, комунікативна, соціалізуюча (Бабкіна та Горбатенко, 2003). Значимість відповідних функцій важко переоцінити, незважаючи на їх відносно сталу визначеність у політичній науці. В нових реаліях «гібридного» режиму це означає «озброєння» людей важливою інформацією та, щонайважливіше, вміннями таку інформацію самостійно шукати, аналізувати, критично осмислювати; розвиток відчуття спільності, національної єдності, консолідованості; адекватне відображення політичних подій і процесів у політичних рішеннях; дотримання встановлених правил політичної гри; інтелектуальний ріст та прагнення до постійного його розвитку заради особистого та суспільного блага; соціальна відповідальність та людиноцентризм у політичному житті суспільства. Відтак саме культура політичної участі виконує ряд взаємопов'язаних соціальних функцій, серед яких вираз політичних, групових інтересів та забезпечення соціального прогресу, в першу чергу шляхом формування громадянськості, передачі соціально-політичного досвіду.

Особливість реалізації функції забезпечення соціально прогресу, як формування нової громадянськості та передачі соціально-політичного досвіду, спонукає розглядати політичну культуру і як процес, і як його результат, опиратися на поєднання статичних та динамічних елементів її структури. Отже, в механізмі функціонування політичної системи за політичною культурою можна закріпити цілий ряд найважливіших функцій, такі як: легітимація політичного порядку; створення і збереження нормативно-ціннісної бази, що відповідає характеру політичної системи; функції інтеграції і консолідації, причому, не тільки на рівні суспільства, а й у взаємодії між суспільством і політичною системою. Крім цього, беручи участь в механізмах відтворення політичної системи, політична культура виконує виховні функції та функції соціалізації, мобілізує громадян на підтримку певного політичного курсу. Однак те, наскільки ефективно ці функції будуть реалізовуватися і до яких результатів приведуть, буде багато в чому залежати не тільки від політико-культурних особливостей конкретного суспільства, але і від цілей, завдань і курсу самої політичної системи, характеру здійснення її регулятивних і символічних можливостей, від політичного режиму загалом.

Тому політичну культуру будь-якого суспільства слід розглядати як багатоаспектне та поліфункціональне явище, від якого залежить ступінь розвитку держави, соціально-політичної стабільності чи нестабільності. Особливо це стосується демократичного політичного режиму, який зазвичай характеризується зрілою, сформованою політичною культурою, а також держав, які проходять шлях демократичного транзиту чи перебувають на стадії консолідації демократії. Відомий поділ політичної культури на підданську та активістську вказує на цей шлях суспільства до демократичного політичного режиму чи навпаки – вкорінення в авторитаризм або ж загрози непевних «гібридних» форм.

Відповідно до такої характеристики політичної культури, сучасний стан української політичної культури можна вважати транзитивним, що балансує між підданством та активізмом, між конфронтацією та пошуком консенсусу, в умовах подальшого утвердження «гібридного» політичного режиму. Поруч із посиленням громадської активності та залученості до політичного життя досі існує конформізм та споживацьке ставлення до держави. Причинами такої ситуації є і досі не сформована національна ідея, і низький рівень відповідальності, і фрагментарність політичної та громадянської освіти серед українців. Остання позиція підтверджується відомостями Українського центру економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова (2019), за якими понад половини опитуваних українців мають проблеми з розумінням української політики. Водночас залученими до політичної активності вважають себе лише 10% українців, тоді як пасивними виявляються 81% опитаних, іншим було важко визначитися з відповіддю. Усе це свідчить про несформованість політичної культури, нехтування її значенням для розбудови стабільного суспільства та держави. Значення політичної освіти та компетентності важко переоцінити для забезпечення високого рівня політичної культури суспільства. Тому експертами згаданого Центру (2020) зазначається, що громадянська освіта має полегшувати розуміння громадянами сутності політичних процесів і принципів функціонування держави, необхідності здійснення постійного контролю над владою і сприяти підвищенню рівня громадянської активності в суспільстві (с. 8). Загалом же елементи і функції політичної культури в умовах «гібридного» політичного режиму за тією ж логікою стихійно пов'язанні між собою та все ще хаотично проявляють себе у змісті політики.

Висновки. Аналіз політичної культури України є необхідною складовою для розуміння умов демократизації політичної системи України, розбудови потужного громадянського суспільства та забезпечення політичної стабільності. Деякі кроки на цьому шляху здійснені. Проте ці результати потребують закріплення на рівні політичної свідомості громадян України, механізмів взаємодії держави і громадянського суспільства, а також виражаються в пошуці консенсусу задля подальшого сталого розвитку країни і прогресивного розвитку владно-суспільних відносин. Характер культури та якість режиму в суспільстві пов'язанні, що складає широку перспективу для подальших політологічних та міждисциплінарних дослідницьких проєктів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Бабкіна, О., Горбатенко, В. (2003). *Політологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів*. Київ: «Акакадемія».
2. Владимиров, М. (2011). Громадянська політична культура. *Теорія та практика державного управління*. Вип. 4. 149–155. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tpdu_2011_4_23.pdf
3. Гаращук, Є. (2013). Методологічні принципи дослідження феномену політичної культури. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. Вип. 12. 25–29. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nchnpu_022_2013_12_7.pdf
4. Дженусов, А. (1999). Различие структур и уровней развития политической культуры. *Социально-гуманитарные знания*. № 4. 115–118.
5. Лаврук, Т. (2013). Політичні цінності як стратегіями функціонування політичних пріоритетів. *Панорама політологічних студій*. Вип. 11. 29–37. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pps_2013_11_6.pdf
6. Панов, М., Герасіна, Л., Журавський, В. та ін. (2005). *Політологія: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.* Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре»

7. Поліщук, І. (2009). Поняття та структура політичної культури. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер. «Питання політології».* № 861, вип. 15. 202–210.
<http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/2418/2/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%89%D1%83%D0%BA%20%D0%86.%D0%9E..pdf>
8. Поліщук, І. та Лур'є, В. (2014). Політична культура постсоціалістичних України та Польщі: особливості трансформацій. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер.: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* № 3. 135–144.
http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8367/1/Polishchuk_135.pdf
9. Рудакевич, О. та Гутор, М. (1998). *Політичне відродження українського народу (Шляхи формування новітньої української політичної культури)*. Тернопіль: Поліграфіст.
10. Руднева, А. (2012). Анатомія політичної культури: структурно-функціональна модель. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, серія «Питання політології».* № 1007. 173–177. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VKhIPP_2012_1007_20_35.pdf
11. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. (2019). *Політична освіта в Україні: стан і перспективи удосконалення*. Київ. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Politychna_osvita.pdf
12. Український центр економічних та політичних досліджень ім. О. Разумкова. (2020). *Удосконалення нормативно-правової бази створення системи громадянської освіти в Україні*. Київ. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_polit_osvita.pdf
13. Thompson, J. (1990). *Ideology and Modern Culture*. Cambridge: Polity Press.

REFERENCES:

1. Babkina, O. & Gorbatenko, V. (2003). *Politologiya: pidruchny`k dlya studentiv vy`shhy`x navchal`ny`x zakladiv*. [Political science: a textbook for students of higher educational institutions] Ky`yiv: «Akademiya».
2. Vladymyrov, M. (2011). *Hromadianska politychna kultura*. [Civil political culture]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. Vyp. 4. 149–155. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Tpdu_2011_4_23.pdf [in Ukrainian].
3. Harashchuk, Ye. (2013). *Metodolohichni pryntsypy doslidzhennia fenomenu politychnoi kultury*. [Methodological principles of research of the phenomenon of political culture]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 22: Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin*. Vyp. 12. 25–29. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nchnpu_022_2013_12_7.pdf [in Ukrainian].
4. Dzenusov, A. (1999). *Razlichie struktur i urovney razvitiya politicheskoy kulturyi*. [Differences in the structures and levels of development of political culture]. *Sotsialno-gumanitarnyie znaniya*. # 4. 115–118. [in Russian].
5. Lavruk, T. (2013). *Politychni tsinnosti yak stratehemy funktsionuvannia politychnykh prioritytiv*. [Political values as strategems for the functioning of political priorities]. *Panorama politolohichnykh studii*. Vyp. 11. 29–37. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Pps_2013_11_6.pdf [in Ukrainian].
6. Panov, M., Herasina, L., Zhuravskiy, V. et. al. (2005). *Politolohiia: pidruch. dlia stud. yuryd. spets. vyshch. navch. zakl.* [Political science: a textbook for students of legal specialties of higher educational institutions]. Kyiv: Kontsern «Vydavnychi Dim «In Yure». [in Ukrainian].
7. Polishchuk, I. (2009). *Poniattia ta struktura politychnoi kultury*. [The notion and structure of political culture]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina. Ser. «Pytannia politolohii».* № 861, vyp. 15. 202–210.

<http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/2418/2/%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%89%D1%83%D0%BA%20%D0%86.%D0%9E..pdf> [in Ukrainian].

8. Polishchuk, I. & Lurie, V. (2014). Politychna kultura postsotsialistychnykh Ukrainy ta Polshchi: osoblyvosti transformatsii. [Political culture of post-socialist Ukraine and Poland: features of transformations]. *Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. Ser.: Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia. № 3.* 135–144. http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/8367/1/Polishchuk_135.pdf [in Ukrainian].

9. Rudakevy`ch O. & Gutor M. (1998). *Polity`chne vidrodzhennya ukrayins`kogo narodu (Shlyaxy` formuvannya novitn`oyi ukrayins`koyi polity`chnoyi kul`tury`)*. [Political revival of the Ukrainian people (Ways of forming the newest Ukrainian political culture)]. Ternopil': Poligrafist.

10. Rudnieva, A. (2012). Anatomiiia politychnoi kultury: strukturno-funktsionalna model. [Anatomy of political culture: structural and functional model]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina, seriia «Pytannia politolohii». № 1007.* 173–177. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/VKHP_2012_1007_20_35.pdf [in Russian].

11. Ukrainskyi tsentr ekonomichnykh ta politychnykh doslidzhen im. O. Razumkova. (2019). *Politychna osvita v Ukraini: stan i perspektyvy udoskonalennia.* [Political education in Ukraine: status and prospects for improvement]. Kyiv. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Politychna_osvita.pdf [in Ukrainian].

12. Ukrainskyi tsentr ekonomichnykh ta politychnykh doslidzhen im. O. Razumkova. (2020). *Udoskonalennia Normatyvno-Pravovoi Bazy Stvorennia Systemy Hromadianskoi Osvity V Ukraini.* [Improvement of regulatory system of creating civic education in Ukraine]. Kyiv. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_polit_osvita.pdf [in Ukrainian].

13. Tompson, J. (1990). *Ideology and Modern Culture.* Cambridge: Polity Press.

Mykola Tochitsky,

Applicant at the National Pedagogical Dragomanov University

Political Culture of Society in the Conditions

of «Hybrid» Political Regime: its Structure and Functions

The phenomenon of modern Ukrainian political culture both its structure and functional purpose was examined in this article. It was tried to prove the idea that political culture is a field of functional and structurally diverse phenomenon, where each component performs its function only in organic interaction with other components. At the same time, the value and activity components determine the society's ability to overcome the threats of undemocratic practices. Political and power relations, mechanisms of interaction between the state and society are reflected both in the society's state and its perception of political reality. Among the structural components of political culture the author identifies and analyzes political consciousness, political psychology and ideology, political experience, normalized and spontaneous political activity. In the transit conditions of social modernization, political transit, hybrid war, strengthening of the oligarchic component in the power system, values have instable dimensions. they often change, and therefore need attention in each situation. At the same time, they are a significant part of the national and universal component, which cements political culture and provides its projection of the future. The methods of analysis and synthesis, system and structural-functional approach were used in this article. It was admitted, that understanding the elements of political culture and their significance changes along with the development of political relations. There is a change in research emphasis in this regard. Nowadays, scientists are moving from general declarations and orientations to democratic progress to substantiate the importance of the activity component in the structure of political culture. The focus on socio-political activity can play a key role in tackling the new challenges of a hybrid political regime.

Keywords: *structural-functionalism, political culture, hybrid political regime, political culture of Ukraine, political behavior, democracy.*